

پرسش‌های بزرگ در زیبایی‌شناسی

پرسش‌های بزرگ در زیبایی‌شناسی

کنت پِگِلر

ترجمه

محسن کرمی

نشر کردن

یادداشت دبیر مجموعه

هنر چیست؟ چه نسبتی با زیبایی، به فراخ دامنه‌ترین معنای آن، دارد؟ آیا اصلاً می‌شود تعریفش کرد؟ خود این زیبایی چیست؟ کیفیت شیء است یا کیفیت نگرنده‌ی در شیء؟ کیفیت افسون‌کننده و فریبا است یا کیفیت پیوسته با راستی و نیکی؟ آیا راز هنر در همین زیبایی است، یا، چنان که برخی مدعی شده‌اند، پای چیز دیگری در میان است؟ چه چیزی در هنر هست که پاره‌ای از ما را چنین شیفته و مسحور خود می‌سازد؟ چیست آن بیان‌ناشدنی که شوریدگان هنر در طلبش می‌سوزند و می‌گدازند؟ و چگونه است که همین هنر بر پاره‌ای دیگر از ما آدمیان کار نمی‌کند و اثر نمی‌نهد؟

آیا، به همان اندازه که سودائیان عالمش می‌گویند، هنر از ضروریات حیات انسانی است؟ یا، چنان که دیگرانی متعرض شده‌اند، از امور غیر ضرور و تجملی زندگی است؟ ارزش هنر تا چه اندازه است و از کجا است؟ آیا ارزش هنر منحصر در وجه زیبایی‌شناختی آن است، یا این که می‌توان ارزش‌های دیگری - از جمله ارزش‌های اخلاقی، حقوقی، شعائری و مناسکی، مصلحت‌اندیشانه، و ناظر به عرف و عادات اجتماعی - را نیز به آن نسبت داد و، بر طبق این ارزش‌های دیگر، به نقد و ارزیابی‌اش نشست؟ پرسش دشوارتر این که: کدام قسم از این ارزش‌ها به اصطلاح ذاتی هنر اند و کدام عرضی آن؟ به بیان دیگر، هنر بودن هر اثر هنری به داشتن کدام قسم از این ارزش‌ها است؟ و پرسش ذهن‌سوزتر آن که: به وقت تعارض میان این ارزش‌ها در عالم هنر چه باید کرد؟

قدرت هنر - اگر قدرتی دارد - ناشی از چیست؟ برخی معتقد اند که در قدرت اثرگذاری هنر بر حیات آدمی مبالغه‌ها شده است و برخی، به عکس، بر آن اند که این قدرت چنان که باید به‌جد گرفته نشده. کدام سوی این نزاع برحق است؟ آیا هنر قدرت شناخت‌بخشی دارد؟ بالاتر از آن، آیا هنر می‌تواند شناخت‌هایی به ما ببخشد که از هیچ راه دیگری نمی‌توانیم کسب‌شان کرد؟ درباره‌ی استعداد و قدرت هنر در فریفتن مخاطبان و ایجاد جهل مرکب چه باید گفت؟ آیا، در کمال شگفتی، باید تصدیق کنیم که هنر هر دو قدرت را دارد؟

معرفت‌بخشی و/یا جهل‌افزایی تنها دعاوی معطوف به قدرت هنر نیستند؛ دعاوی اثرگذاری دیگری نیز طرح شده است، از جمله پرورش برخی مهارت‌های ذهنی و روانی. مسئله این است که آیا هنر واقعاً می‌تواند مهارت‌هایی را در آدمیان پرورد یا نه.

دعوی دیگر در باب قدرت تأثیر هنر بر عواطف آدمی است. در توان هنر در این خصوص تقریباً تا امروز کسی تردید جدی نکرده است؛ آن چه محلّ مناقشه بوده است میزان و نحوه‌ی این اثرگذاری است. هنر تا چه پایه و مایه می‌تواند در عواطف ما اثر کند و چه عواطفی را در ما بیدار می‌تواند کرد؟

و از همین جا باید پرسید: آیا هنر اولاً و بالذات با وجه احساسی و عاطفی وجود ما سروکار دارد، یا با وجه معرفتی و شناختی وجود ما؟ آیا غرض از هنر آفرینی بالمآل تأثیرگذاری بر ساحت احساسی ما است، یا ساحت معرفتی ما، یا ساحت ارادی ما، و یا ترکیبی از آن‌ها؟

باری، در مجموعه‌ی «هنرشناسی» بنا داریم به مسائل مهمی از این دست بپردازیم و نرم نرمک هم از سوی ادبیات بحث را طرح کنیم و هم از دیگر سو به بررسی مسائل مورد مناقشه دست بچینانیم. به عبارت دیگر، در این مجموعه آثاری گرد خواهیم آورد که، در وهله‌ی نخست، چهارچوب‌های اصلی حوزه‌های هنرشناسی - و در رأس همه‌ی آن‌ها فلسفه‌ی هنر و/یا زیبایی‌شناسی - را می‌کاوند و، در وهله‌ی بعد، به بازپرسی پاسخ‌های تازه به پرسش‌های همچنان‌گشوده می‌پردازند. بادا که چنین باشد.

محسن کرمی

فهرست

۱	یادداشت مترجم
۳	درآمد
۵	فصل ۱: زیبایی و هنر چیستند؟
۷	زیبایی چیست؟ هنر چیست؟
۷	آیا زیبایی و هنر یک چیز اند؟
۸	چه چیزی زیبا است؟
۱۳	چگونه زیبایی را تجربه می‌کنید؟
۱۵	از کجا می‌دانید که در حال تجربه‌ی زیبایی اید؟
۱۶	بی‌غرضی چیست؟
۱۷	نظریه‌های هنر از چه قرار اند؟
۱۸	تقلیدگرایی چیست؟
۱۹	عاطفه‌گرایی چیست؟
۱۹	صورت‌گرایی چیست؟
۲۰	ابزارانگاری چیست؟
۲۰	نهادگرایی چیست؟
۲۰	چه چیزی اثر هنری است؟
۲۲	محتوا چیست؟

- ۲۳ ----- زمینه چیست؟
- ۲۴ ----- سبک چیست؟
- ۲۴ ----- ملاک‌های اثر هنری از چه قرار اند؟
- ۲۶ ----- شما چه فکر می‌کنید؟
- ۲۹ ----- فصل ۲: ارزش، غایت، معنا، و حقیقت در هنرها از چه قرار اند؟
- ۳۱ ----- آیا می‌توان ارزش، غایت، معنا، و حقیقت را در هنر تعریف کرد؟
- ۳۱ ----- ارزش چیست؟
- ۳۲ ----- ارزش زیبایی‌شناختی چیست؟
- ۳۴ ----- آیا ارزش زیبایی‌شناختی آفاقی است؟
- ۳۶ ----- آیا ارزش زیبایی‌شناختی انفسی است؟
- ۳۶ ----- آیا هنر غایتی دارد؟
- ۳۹ ----- آیا غایت هنر خود هنر است؟
- ۳۹ ----- ارزش ابزاری چیست؟
- ۴۰ ----- ارزش ذاتی چیست؟
- ۴۲ ----- خودآیندی اثر هنری چیست؟
- ۴۴ ----- معنا در هنر از چه قرار است؟
- ۴۵ ----- معنای اثر هنری در کجا است؟
- ۴۹ ----- موسیقی چه معنایی دارد؟
- ۵۰ ----- آیا هنر و زیبایی ربطی به حقیقت دارند؟
- ۵۱ ----- آیا حقیقت شما یگانه حقیقت است؟
- ۵۲ ----- شما چه فکر می‌کنید؟
- ۵۳ ----- فصل ۳: آیا هنر خوب و بد دارد؟
- ۵۵ ----- چه کسی داوری می‌کند که کدام هنر خوب است و کدام بد؟
- ۵۵ ----- ذوق چیست؟
- ۵۶ ----- آیا ذوق انفسی است؟

- ۵۹ ----- چه نیازی به منتقدان هست؟
- ۶۰ ----- ذوق و حسّ زیبایی شما فطری است یا اکتسابی؟
- ۶۱ ----- نسبی‌انگاری فرهنگی چیست؟
- ۶۲ ----- خوب و بد در هنرها به چه معنا است؟
- ۶۴ ----- هنر دشوار چیست؟
- ۶۸ ----- آیا فرایند هنرآفرینی به خودی خود خوب است؟
- ۶۹ ----- آیا اثر هنری می‌تواند خطرناک باشد؟
- ۷۰ ----- چه کسی تعیین می‌کند که چه چیزی مضرّ است؟
- ۷۳ ----- آیا ممیزی راه‌حلّ است؟
- ۷۴ ----- پروپاگاندا چیست؟
- ۷۵ ----- پروپاگاندا را چگونه به کار می‌برند؟
- ۷۷ ----- شما چه فکر می‌کنید؟

یادداشت مترجم*

پرسش‌های بزرگ در زیبایی‌شناسی برگردان درس سوم از کتاب پرسش‌های بزرگ در فلسفه است که قریب به ده سالی از نخستین آشنایی من با آن می‌گذرد، و هنوز که هنوز است در حیرت ام از این که چطور می‌شود بزرگ‌ترین مسائل مطرح در زیبایی‌شناسی را چنین واضح و عمیق طرح کرد و بازکاوید و، در عین حال، به درازگویی هم نیفتاد. باری، کمینه‌امیدی که مترجم از ترجمه‌ی کتاب حاضر در سر پخته یکی آشنا کردن اهل فلسفه‌ی هنر در زبان فارسی با این درآمد ساده و روشن به این حوزه از فلسفه است و دو دیگر آوردن گواهی است بر این که ژرفای فکر و بلندای اندیشه را تلازمی با اِطْنا ب و پیچیدگی نیست.

*. در این کتاب شیوه‌ مقبول مترجم در نگارش رعایت شده است. ناشر

درآمد

دوروبرتان پر است از چیزهایی که به شما گفته می‌شود زیبا ی‌ند. بسیاری از این‌ها را اثر هنری می‌نامند. ولی، تقریباً هر چیزی را می‌توان اثر هنری نامید. اما چه چیزی سبب می‌شود که این‌ها زیبا یا اثر هنری باشند، و چه کسی این را تعیین می‌کند؟ آیا زیبایی تنها در چشم ناظر است، یا این که چیزی از قبیل زیبایی آفاقی^۱ در میان هست؟

ما غالباً در ذوق و سلیقه‌ی مردم نسبت به هنرها شک و شبهه می‌کنیم. درست به همان نحو، غالباً مردم از ذوق شخصی‌شان در باب این که چه چیزی خوب است با این سخن دفاع می‌کنند که: «خودم می‌دانم که از چه چیزی خوشم می‌آید!» ذوق چیست و شما از کجا می‌دانید که خوش‌ذوق آید یا نه؟ زیبایی و هنر، یعنی سرشت و غایتشان، از دوران باستان و شاید هم پیش از تاریخ، کنجکاو‌ی فیلسوفان را برانگیخته. چرا زیبایی و هنر این قدر ویژه و مسئله‌انگیز اند؟ این [کتاب] روش‌هایی برای پاسخ‌گفتن به این پرسش‌ها پیش می‌نهد و کمکتان می‌کند تا نظریه‌های معنادار خودتان را در باب زیبایی و هنر بسازید.

1. objective beauty